

Консультації для педагогів:

**“Труднощі довільної організації поведінки і порушення
мотивації у дітей з РАС”**

Підготувала : практичний психолог Ірина КОМОЧКІНА

ТРУДНОЩІ ДОВІЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ І ПОРУШЕННЯ МОТИВАЦІЇ У ДІТЕЙ З РАС

Іноді дитина з РАС може навчитися досить складної дії самостійно при випадкових обставинах, але рідко - через наслідування дій іншої людини. Оволодіння навичкою при цьому буває зчеплене з конкретною ситуацією, і перенесення сформованого досвіду в іншу ситуацію вкрай утруднене. У зв'язку з порушеннями соціальної поведінки важко організувати ситуацію навчання. Дитина з аутизмом може не виконувати інструкції, ігноруючи їх, тікаючи від дорослого або роблячи все навпаки. Порушення тонкої моторики, м'язового тону, загальна моторна незручність нерідко додатково підсилюють прагнення відмовитися від будь-яких занять руками. У той же час, якщо в нормі діти часто опановують багато вмінь, наслідуючи дорослим, діючи шляхом проб і помилок, дитині з РАС потрібно спеціально організоване навчання і багаторазове, спільне з дорослим проживання повсякденних побутових ситуацій. Невдача може викликати стійкий протест проти повторної спроби невдалої дії. Тому вкрай важливо організувати ситуацію успіху, не поспішати з ускладненням завдання, забезпечити підтримку і поступове надання самостійності, щоб у дитини виникло відчуття безпеки і впевненості у власних силах. Труднощі довільності і цілеспрямованої поведінки багато в чому пов'язані з порушеннями мотивації.

Багато батьків скаржаться, що дитина може виконати прохання лише за настроєм, якщо вона сама захоче того ж. Часто у відповідь на спробу щось вимагати від неї, дитина починає вередувати, може закричати або вдарити. Якщо дорослий скасовує свою вимогу і дає дитині у відповідь на крик то, що та хоче, такий спосіб домогтися свого може закріпитися у свідомості останньої. Подібне спостереження справедливо і для багатьох маленьких дітей. Але у випадку з дитиною з РАС такі ситуації часто перетворюються в серйозну проблему для її родини, тому що, на відміну від її соціально спрямованого однолітка, у неї не виникає установки на виконання прохання дорослого. Якщо дитину навчити виконувати найпростіші доручення, її буде легше організувати в повсякденних ситуаціях і навчати складнішим навичкам. Важливо, щоб спочатку прохання, звернені до дитини, укладали в собі привабливі для неї дії. У цьому випадку виконання вимоги може зв'язатися з приємними відчуттями і надалі сприяє формуванню установки на виконання інструкції дорослого. Наприклад, одній дівчинці дуже подобалося залазити на коліна до дорослого. Перший час педагог звертався до

неї з інструкцією «йди до мене», після чого підштовхував за плечі, садив до себе на коліна, обіймав. Таким чином, прохання «йди до мене» спочатку означало для неї лише підійти до педагога і сісти до нього на коліна, але спочатку нейтральна інструкція зв'язалася для неї з приємним контактом, і змусила прислухатися до слів дорослого. Надалі стало можливим перенести цю інструкцію в інші ситуації. Іншого хлопчика, якому подобалися мильні бульбашки, просили дати баночку, і чоловік, який отримав її, пускав «чарівні кулі» до повного захоплення малюка. Перш ніж вимагати що-небудь, поспостерігайте, що Ваша дитина зможе виконати. Якщо Ви відчуваєте, що Ваше прохання не під силу дитині, раніше, ніж вона знайде вихід в крику, переведіть її увагу на доступне і приємне для неї завдання і порадійте результату, захоплюється «як чудово все зробив». Дуже важливо, щоб прохання не залишалися без уваги, невиконаними. Не варто «кидати вимоги в повітря», повторюючи багато разів одне і те ж дитині, зайнятій своєю справою в іншому кінці кімнати. Багато дітей звикають не реагувати на прохання, якщо дорослі постійно звертаються до них з вимогами, повторюють їх по багато разів, але не чекають виконання. Якщо Ви хочете, щоб дитина дійсно Вас послуhalася, необхідно стати поруч з нею, і, звернувшись до неї по імені, коротко і чітко сформулювати інструкцію: «Люся, одягни тапочки». Якщо Ви просите дитину дати якийсь предмет, а вона не реагує, необхідно, не повторюючи зайвий раз свою вимогу, вкласти цей предмет собі в руку її рукою, прокоментувавши: «спасибі, ти дала мені те, що я просила». Подібне ставлення до прохань вимагає від Вас особливої уваги до свого мовлення. Дитині має бути зрозуміло, коли і що Ви від неї хочете. Прості, короткі і чіткі інструкції можуть поступово ускладнюватися і перетворюватися в більш природну розмовну форму мовлення в міру того, як вона починає їх виконувати. Якщо Ви звертаєтесь до дитини, не маючи наміру особливо наполягати на своїх словах, краще сформулювати їх як побажання: «Давай приберемо іграшки». У цьому випадку дитині надається вибір погодитися або відмовитися, і таким чином можлива відмова не буде невиконанням прохання. Один з важливих моментів, який може допомогти легше оволодіти різними навичками і пом'якшити деякі поведінкові проблеми - це готовність батьків відзначати дрібні удачі дитини. У звичайному житті ми часто схильні поправляти, обсмикувати і звертати увагу на зроблену помилку.

Нерідко батькам треба багато зусиль, щоб перебудувати свою поведінку. Дійсно, навряд чи хтось не погодиться, що батьки завжди реагують на крик дитини, але не відзначають, коли вона спокійна і зайнята своєю справою. Однак, з дітьми з РАС більш ефективною

виявляється стратегія, коли десяток похвал, на кшталт «мій помічник, приніс мені окуляри!» припадає на одне дисциплінуюче зауваження. Звичайно, ми хочемо тут підкреслити лише загальну тенденцію: було б дивним підраховувати частоту схвалень в реальному житті. Дуже важливо, щоб похвала була специфічною, тобто щоб дитині було зрозуміло, за що її хвалять, наприклад: «молодчина, здорово зібрав сміття», замість просто «молодець». При цьому, особливо спочатку, коли невідомо наскільки значиме для дитини словесне схвалення, краще супроводжувати його більш відчутною нагородою (шматочком печива, улюбленою іграшкою, привабливою для дитини метушнею, погладжуванням або поплескуванням по плечу і т.п.). Подібні відносини можуть стати цілком природними: «ти так добре прибрав іграшки, чим ми почитуємо нашого чудового хлопчика?».

Багато дітей з РАС поїдають в великих кількостях печиво і цукерки, користуючись їх доступністю, в той час як батьки скаржаться, що дитина нічого не хоче робити і не існує для неї значущої нагороди. З огляду на труднощі навчання, відсутності зацікавленості в придбанні досвіду, дуже важливо використовувати природні прихильності для закріплення успіху і обмежувати доступність використовуваних нагород в інший час. Поступово вдасться розширити коло значущих для дитини заохочень і зробити їх більш природними. Буває, що дитина у відповідь на похвалу дає парадоксальну негативну реакцію. У цьому випадку також може бути можлива тимчасова заміна словесної похвали «матеріальної нагородою».